

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
«УКРАЇНА. 20 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ»
(Академія адвокатури України – 23 травня 2011 року)

О.В. АЛЕКСАНДРЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент
(Навчально-науковий інститут підготовки кадрів
кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСОБИ
БОРТЬБИ З ПРОТИДІЄЮ РОЗСЛІДУВАННЮ

У зв'язку з актуальністю в сучасних умовах боротьби зі злочинністю проблеми протидії розслідуванню, потребує вирішення питання про засоби та методи діяльності, спрямованої на її попередження, виявлення та своєчасне подолання. Недостатність існуючих правових засобів боротьби з протидією відзначили 89% опитаних суддів, 85% слідчих МВС, 94,3% слідчих прокуратури, 83,2% оперуповноважених, 65,4% начальників міськрайвідділів. Лише 35,9% суддів реагували на факти протидії, а 39,1% як перешкоду для цього вказали саме на відсутність надійних правових засобів. Успішне та ефективне подолання протидії можливе лише за умови реалізації комплексу заходів різного характеру: соціальних, правових, кримінологічних, криміналістичних, оперативних та ін.

Серед всіх зазначених заходів, **основну** роль займають правові заходи. Зайва концентрація уваги лише на оперативно-тактичних засобах подолання протидії робить процес нейтралізації надзвичайно

залежним від здібностей слідчого, оперативного співробітника. Об'єктивізація та удосконалення процесу подолання протидії вимагає відбиття основних його етапів на законодавчому рівні [1, 164]. Закріплені в законодавстві положення додають усій сукупності заходів, спрямованих на боротьбу з даним явищем, системного та загальнообов'язкового характеру.

Кримінально-процесуальні засоби спрямовані на забезпечення провадження у кримінальних справах, встановлюють правила поведінки і порядок реалізації учасниками кримінального процесу своїх прав і обов'язків, містять норми, спрямовані на попередження і подолання протидії: процесуальні заходи примусу, умови їх застосування (ст. 148–165³, ч. 4 ст. 174 КПК); визначають порядок проведення окремих слідчих дій за умов протидії (ч. 4 ст. 174 КПК); передбачають заходи щодо захисту учасників кримінального судочинства (ст. 52¹–52⁵ КПК). Більшість норм, що прямо чи опосередковано спрямовані на попередження і подолання протидії, міс-

тяться у главі 13 КПК «Запобіжні заходи». Проте, вони не повною мірою відповідають сучасним потребам практики боротьби з ретельно законспірованою організованою злочинною діяльністю.

Базою для розробки і застосування кримінально-процесуальних, тактичних, оперативних-розшукових заходів, спрямованих на подолання протидії розслідуванню, є ст. 2, 4 КПК України, що визначають завдання кримінального судочинства та повноваження суду, прокурора, слідчого, органу дізнання щодо їх досягнення.

До принципово важливих напрямів удосконалення норм КПК належать: 1) розширення засобів доказування; 2) удосконалення системи запобіжних заходів з урахуванням потреб практики боротьби з протидією; 3) чітке визначення процесуального статусу підозрюваного (обвинуваченого), визначення меж правомірної та неправомірної протидії з їх боку; 4) визначення меж повноважень захисника (адвоката) у кримінальному процесі; 5) створення надійної системи захисту учасників кримінального судочинства; 6) встановлення пріоритету прав учасників кримінального судочинства; 7) раціоналізація і спрощення процедури розслідування; 8) відмова від деяких правових інститутів, що не відповідають сучасним умовам боротьби зі злочинністю та масштабам протидії, чи їх істотне обмеження.

Найбільш **важливим** з цих напрямків є розширення засобів доказування. В першу чергу, мова повинна йти про необхідність застосування в процесі доказування матеріалів, отриманих у ході оперативних-розшукових діяльності. Без проведення оперативних заходів зараз значно утруднена, а найчастіше неможлива ефективна діяльність правоохоронних органів, у т.ч. спрямована на виявлення, попередження та подолання протидії. Норми кримінально-процесуального закону повинні містити чіткі положення, що стосуються допустимості використання матеріалів

ОРД у процесі доказування. Проте, чинний КПК України лише частково регламентує порядок отримання та використання у кримінальному судочинстві доказів, отриманих під час проведення оперативних-розшукових заходів. Необхідно законодавчо врегулювати питання щодо процесуальних підстав і порядку складання протоколів за результатами оперативних-розшукових заходів, як це регламентовано відносно протоколів слідчих і судових дій (глава 6 КПК).

За сучасної кримінальної кваліфікації та організованості злочинних угруповань викрити їх, зібрати достатньо доказів лише існуючими слідчими діями достатньо складно. Слід застосовувати **нетрадиційні** заходи, серед яких зазначимо про існуючі у кримінально-процесуальному законодавстві Франції, Німеччини, Нідерландів, Бельгії, Швейцарії та інших країн Європи «спеціальних» чи «особливих» слідчих дій («special investigative activities»). У зв'язку з відмінним від звичайних слідчих дій порядком їх проведення, особа, відносно якої вони проводяться, про це та отримані результати повідомляється лише по закінченню слідства, при ознайомленні з матеріалами справи [2, 67–68]. Через це протидіяти проведенню таких дій та впливати на їх результати не має можливості. Отримана в результаті таких дій інформація визнається доказом.

Запропоновані нами заходи щодо удосконалення діючих правових норм не є достатніми для зміни існуючого положення з протидією розслідуванню. Необхідна докорінна зміна законодавства на основі аналізу існуючих у ньому прогалин і недоробок. Вихід – у проведенні глибоких досліджень в галузі кримінального права, кримінального процесу, ОРД, за результатами яких слід розробляти конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, спрямованого на підвищення ефективності діяльності по попередженню і подоланню протидії розслідуванню та судовому розгляду кримінальних справ.

Перелік використаних джерел:

1. Асаенок Б.В. Меры уголовно-правового и уголовно-процессуального реагирования на противодействие подследственного, закрепленные в законодательстве Республики Беларусь // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. – 2001. – № 1.

2. Кавалиерис А.К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно-розыскной деятельности // Роль и значение деятельности Р.С.Белкина в становлении современной криминалистики: материалы Международной научной конференции (к 80-летию со дня рождения Р.С. Белкина). – М., 2002.

Л.Д. БИЛИК,
викладач

(Академія адвокатури України)

ПРАВОВІ ПИТАННЯ СТРОКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України)). Саме своєчасний захист прав, свобод та інтересів осіб, що беруть участь у справі, є одним з найважливіших факторів, що визначає доступність правосуддя і ефективність його здійснення.

Кожен процес як послідовність вчинення певних дій має свою тривалість. Оскільки розгляд справи в суді складається з сукупності процесуальних дій, що виконуються судом і учасниками цивільного процесу у встановленому порядку, кожна процесуальна дія повинна мати свою тривалість, яку можна визначити як цивільно-процесуальний строк.

Своєчасному розгляду справи покликані сприяти процесуальні строки. На відміну від Цивільного кодексу України, де строк визначений як певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення, ЦПК України не містить визначення процесуальних стро-

ків. М.Й. Штефан зазначає, що категорія «строк» у ЦПК України визначається як момент часу (*dies in quo, terminus*) – останній день строку триває до 24-ї години (ч. 5 ст. 70 ЦПК України), і як проміжок часу (*dies intra quem, dilatio*) – строк обчислюється роками, місяцями і днями (ст. 68 ЦПК України). За його визначенням цивільно-процесуальні строки – це строки, встановлені ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві [7, 179].

В українській правничій термінології поряд з поняттям «строк», що відображає певний період (проміжок) у часі (наприклад, рік, місяць), часто вживається поняття «термін», з яким пов'язується певний момент у часі, зокрема конкретна календарна дата або певна подія, що має неодмінно статися. Тому Цивільний кодекс поряд з поняттям «строк» визначає поняття «термін», чого не містить ЦПК України. В зв'язку з цим виникають неточності при вживанні поняття «термін» щодо цивільно-процесуальних строків, оскільки поняття «термін» можна застосовувати, якщо йдеться про останній день строку, який триває до 24-ї години, або про строки менше одного дня. О.О. Штефан зазначає, що категорія про-